

СЕКЦІЯ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2020-37-2

УДК 338.433:339.564:633.1

Вінюкова М.Л.
науковий співробітник
Донецької державної сільськогосподарської дослідної станції
Національної академії аграрних наук України
E-mail: cnzdiarpw@ukr.net

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР НА АГРАРНОМУ СВІТОВОМУ РИНКУ

У статті розглянута актуальна проблема вивчення на прикладі зернових взаємозв'язку експорту продукції агропромислового комплексу України, ЄС і країн світу, а також визначення ефективності експорту з України зернових на європейський і світовий ринки в умовах створення зони вільної торгівлі з ЄС. Доведено, що Україна займає значне місце на світовому ринку зернових: частка в експорті пшениці в середньому становить 5,7%; в експорті ячменю – 14,8%; у світовому експорті кукурудзи – 9,1%; водночас частка України в експорті пшениці в ЄС становить 33,7%, в експорті ячменю – 48,9%, в експорті кукурудзи – 64,4%. Встановлено, що ефективність українського експорту зернових порівняно з ЄС у середньому для пшениці становить 35%, ячменю – 48%, кукурудзи – 65%, тобто для українського ринку зернових найбільш перспективним є ринок ЄС, але його активізація і перспективи зростання вимагають від України впровадження певних заходів і механізмів.

Ключові слова: аграрний ринок, експорт, продовольча сільськогосподарська організація, пшениця, ячмінь, кукурудза, площа, валовий збір.

Вінюкова М.Л. АНАЛИЗ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР НА АГРАРНОМ МИРОВОМ РЫНКЕ

В статье рассмотрена актуальная проблема изучения на примере зерновых взаимосвязи экспорта продукции агропромышленного комплекса Украины, ЕС и стран мира, а также определения эффективности экспорта из Украины зерновых на европейский и мировой рынки в условиях создания зоны свободной торговли с ЕС. Доказано, что Украина занимает значительное место на мировом рынке зерновых: доля в экспорте пшеницы в среднем составляет 5,7%; в экспорте ячменя – 14,8%; в мировом экспорте кукурузы – 9,1%; в то же время доля Украины в экспорте пшеницы в ЕС составляет 33,7%, в экспорте ячменя – 48,9%, в экспорте кукурузы – 64,4%. Установлено, что эффективность украинского экспорта зерновых по сравнению с ЕС в среднем для пшеницы составляет 35%, ячменя – 48%, кукурузы – 65%, то есть для украинского рынка зерновых наиболее перспективным является рынок ЕС, но его активизация и перспективы роста требуют от Украины внедрения определенных мер и механизмов.

Ключевые слова: аграрный рынок, экспорт, продовольственная сельскохозяйственная организация, пшеница, ячмень, кукуруза, площадь, валовой сбор.

Vinyukova Maryna. ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF GRAIN CROPS IN THE AGRARIAN WORLD MARKET

The article discusses the urgent problem of studying the relationship of export of agricultural products of Ukraine, the EU and the countries of the world on the example of grain, as well as determining the effectiveness of Ukraine's export of grain to the European and world markets in the conditions of creating a free trade zone with the EU. It is proved that Ukraine occupies a significant place in the world grain market: the share in wheat export averages 5.7%; in barley export – 14.8%; in world corn exports – 9.1%; at the same time, the share of Ukraine in the export of wheat to the EU is 33.7%, in the export of barley – 48.9%, in the export of corn – 64.4%. It was revealed that, according to the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the sown area of wheat, barley, corn in the World, the EU, and Ukraine for the period 2010–2019 pp. An important place in the export of products to the agricultural sector of Ukraine belongs to grain crops, whose share in the Ukrainian agricultural export is constantly growing. It is analyzed that over the past few years, Ukraine has significantly strengthened its position in the global market. In terms of wheat exports, it is one of the main exporters of this product: Ukraine's share in world wheat exports over the past ten years has grown and amounted to 3.75% in 2019. It has been established that the efficiency of Ukrainian grain exports compared with the EU on average for wheat is 35%, barley – 48%, corn – 65%, that is, the EU market is the most promising for the Ukrainian grain market, but its activation and growth prospects require Ukraine introduction of certain measures and mechanisms. Ukraine is one of the main suppliers of grain, in particular wheat, barley and corn to the European market. It should be noted that weather conditions have a great influence on the volumes of production and further export of cereals; annually, Ukraine's share in the European grain market fluctuates slightly. However, it should be noted that on average Ukraine's share in wheat exports is 34%, in barley exports – 64%, in corn exports – 49%. Research results show that all types of cereals belong to the group of competitive products. Significant fluctuations in the volume of exports of Ukrainian grain in different years are observed. This factor cannot be called positive. This indicates that Ukraine does not have a predominantly pricing nature and largely depends on the situation in foreign markets.

Keywords: agricultural market, export, food and agricultural organization, wheat, barley, corn, area, gross yield.

Постановка проблеми. У сучасних умовах конкурентоспроможність є однією з найважливіших інтегральних характеристик, які використовуються для аналізу економіки України загалом, її окремих галузей та окремих товаровиробників.

Процес інтеграції України у світове економічне співтовариство повинен будуватися на спеціалізації української економіки з виявленням і нарощуванням

унікальних конкурентних переваг галузевого рівня.

Зернові культури завжди були та залишаються основними культурами експорту сільськогосподарської продукції України. Саме тому конкурентоспроможність зернових значною мірою визначає конкурентоспроможність усього сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конкурентоспроможності сільськогосподарської про-

дукції загалом і зернових культур зокрема досліджувалися в роботах вітчизняних учених: П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, В.І. Власова, С.М. Кваші та інших. Однак подальшого розвитку потребують підходи щодо забезпечення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників зерна на регіональному рівні [2; 3].

Мета статті: провести аналіз конкурентоспроможності виробництва зерна на світовому аграрному ринку та на ринку в країнах ЄС і визначити стратегію підвищення конкурентоспроможності цієї групи товарів.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Виробництво зернових культур традиційно займає лідируючі позиції у структурі виробництва продукції рослинництва і загалом усього сільськогосподарського виробництва України. Україна належить до країн зі значними обсягами виробництва зерна. Виробництво зерна становить приблизно від 25–59,7 млн т [1]. Але якщо порівнювати врожайність сільськогосподарських культур в Україні та країнах ЄС і США, то бачимо, що урожайність основних культур в Україні відстає від країн ЄС удвічі, наприклад від США – в 1,5 рази. Значне відставання спостерігається також щодо якості, трудомісткості, енергомісткості і капіталомісткості продукції.

У плановій економіці конкурентоспроможну продукцію ототожнювали з експортною, а показник конкурентоспроможності визначали за питомою вагою експортної продукції в загальному обсязі. Отже, така оцінка пов'язана з тим, що конкурентоспроможна продукція повинна відповідати міжнародним стандартам, вимогам, які виставляються на зовнішньому ринку, світовому науково-технічному рівню тощо [9, с. 29].

Більшість показників конкурентоспроможності базуються на інформації про обсяги зовнішньої торгівлі та призначені в основному для міжнародних порівнянь, хоча їх можна використовувати також для визначення конкурентоспроможності окремих виробництв і розраховувати для окремого товару або товарної групи. Для оцінки конкурентоспроможності аграрної галузі вітчизняні фахівці використовують такі показники, як чистий експорт, частка імпортованої агропромислової продукції на внутрішньому ринку, обсяги продажу,

частка у світовому виробництві та світовому експорті цього виду аграрної продукції тощо [6; 7].

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), у табл. 1 наведені площі посівів пшениці, ячменю, кукурудзи у світі, ЄС, Україні за період 2010–2019 рр. [4–7].

Вагоме місце в експорті продукції агропромислового комплексу України належить зерновим культурам, частка яких в українському агропродовольчому експорті постійно зростає. За останні кілька років Україна значно посилала свої позиції на світовому ринку (табл. 2).

За обсягами експорту пшениці вона входить до числа основних експортерів цього товару: частка України у світовому експорті пшениці за останні десять років зросла і становила в 2019 році 3,75%.

Що стосується ячменю, то на світовому ринку він став лідером. Частка України у світовому експорті становила у 2019 р. 11,92%, що на 4,24% більше від показника 2006 року.

На першому етапі аналізу взаємозв'язку експорту України, ЄС і країн світу таких товарів, як пшениця, ячмінь і кукурудза, було проаналізовано частку ЄС на світовому ринку експорту зернових культур (рис. 1).

Як видно з рис. 1, експорт кукурудзи з Європейського союзу в середньому не перевищує 2,7% у структурі світового експорту, і цей показник не має тенденції росту в найближчий час.

Така ситуація пов'язана з відсутністю на території країн ЄС значних площ посівів відповідної культури та максимально сприятливих кліматичних передумов вирощування [9, с. 31].

Динаміку зміни частки України в експорті пшениці, ячменю та кукурудзи на світовому ринку наведено на рис. 2.

Україна є експортером зернових світового рівня, що підтверджується даними, наведеними на рис. 3.

Отже, як видно з рис. 3, основні зернові культури світу – пшениця, кукурудза, ячмінь – забезпечують с світового виробництва зерна. Провідними виробниками пшениці у світі в 2018–2019 роках були США, Китай, Індія, Франція, Канада, Росія, Україна. Основні країни-виробники кукурудзи – Північна та

Таблиця 1

Площі посівів пшениці, ячменю і кукурудзи у світі, ЄС, Україні за період 2010–2019 рр., тис. га

Роки	Пшениця			Ячмінь			Кукурудза		
	Світ	ЄС	Україна	Світ	ЄС	Україна	Світ	ЄС	Україна
2010	216700	26106	6284	47200	12493	4317	164600	7980	2648
2011	220700	25701	6657	49400	11943	3684	172100	8813	3544
2012	216300	25967	5630	50200	12528	3293	177600	9703	4370
2013	220800	25714	6566	50600	12394	3233	180000	9765	4825
2014	229450	26150	6011	51050	12015	3003	181450	9960	4627
2015	226580	25963	6841	50967	12565	2806	180990	9980	4584
2016	229600	26357	6189	51001	12840	2859	181500	9780	4252
2017	231500	26950	6362	51040	12745	2502	181250	9840	4481
2018	227430	27400	6604	51150	12699	2484	181950	9855	4564
2019	229690	26910	6803	51120	12790	2601	180890	9799	4985

Джерело: <http://www.fao.org FAOSTAT>

Таблиця 2

Частка України у світовому експорті зернових, %

Продукція	Рік							Відхилення (+,-) 2019 р. до 2006 р.
	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2019	
Пшениця	1,22	1,28	1,33	1,94	1,99	2,26	3,75	+2,53
Ячмінь	10,68	10,24	10,75	10,12	11,60	12,69	14,92	+4,24
Кукурудза	0,74	0,81	0,90	0,95	0,91	1,01	1,94	+1,20

Джерело: <http://www.fao.org FAOSTAT>

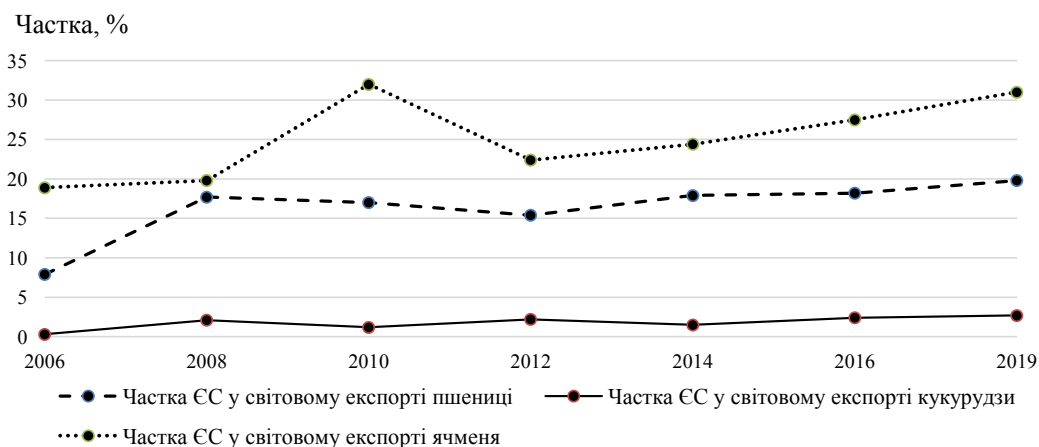

Рис. 1. Частка країн ЄС на світовому ринку експорту зернових культур

Джерело: розраховано за даними <http://www.fao.org> FAOSTAT

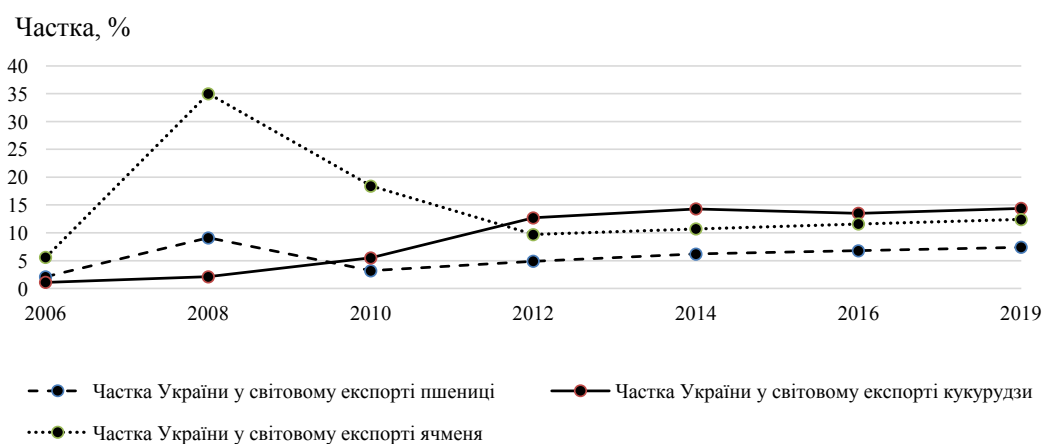

Рис. 2. Частка України на світовому ринку експорту зернових культур

Джерело: розраховано за даними <http://www.fao.org> FAOSTAT

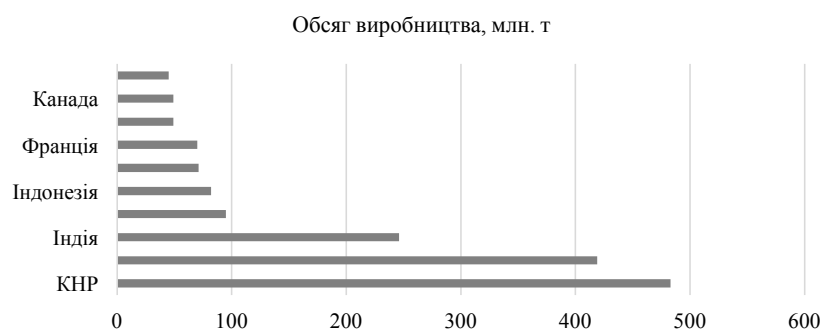

Рис. 3. Найбільші виробники зернових культур у світі, 2019 р.

Джерело: розраховано за даними <http://www.fao.org> FAOSTAT

Південна Америка. США є виробником до 50% світового врожаю кукурудзи, також значну її кількість збирають у Китаї, Бразилії, Мексиці [4; 6–8].

Визначаючи місце України на світовому ринку зерна, зазначимо, що в середньому за останні 10 років Україна зайняла одинадцятье місце за виробництвом пшениці та сьоме місце за виробництвом ячменю. Певний ріст цих показників розпочався в 2006 р., внаслідок чого Україні вдалося за виробництвом пшениці увійти у чільну десятку, а за виробництвом ячменю – у чільну четвірку.

Місце України в експорті зернових ЄС наведено на рис. 4. Як видно з рис. 4, Україна є одним з основ-

них постачальників зернових (зокрема, пшениці, ячменю та кукурудзи) на європейський ринок.

Зазначимо, що на обсяги виробництва та подальшого експортування зернових великий вплив мають погодні умови. Щороку частка України на зерновому європейському ринку дещо коливається. Однак слід зазначити, що у середньому частка України в експорті пшениці становить 34%, в експорті ячменю – 64%, в експорті кукурудзи – 49%.

Найбільш конкурентоспроможною зерновою культурою України протягом останніх років є кукурудза. Частка цієї культури у структурі українського експорту

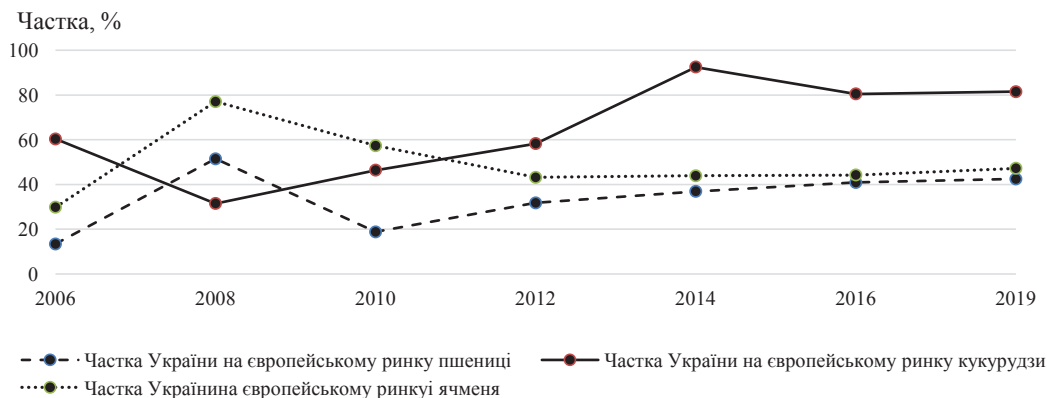

Рис. 4. Частка України на європейському ринку зернових культур

зернових найбільша. Щодо пшениці спостерігається коливання обсягів експорту цієї культури й імпорту її в Україну, внаслідок чого частка відносних конкурентних переваг пшениці постійно змінюється. Найвищу конкурентоспроможність озима пшениця мала у 2008 році, з 2010 року було значне падіння експорту зерна. Протягом 2014–2016 років конкурентоспроможність вітчизняної пшениці була задовільною: більшою, ніж у 2010 році, але меншою, ніж у 2008 році.

Протягом усіх досліджуваних років конкурентоспроможною продукцією був ячмінь. У 2008 році частка на європейському ринку становила 77,1%. З 2012 по 2019 рік частка на європейському ринку була стабільною.

Результати досліджень показують, що всі види зернових належать до групи конкурентоспроможної продукції. Спостерігаються значні коливання обсягів експорту українських зернових у різні роки. Такий фактор не можна назвати позитивним. Це свідчить про залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків.

Висновки. Для кожного підприємства конкурентоспроможність є основним критерієм оцінки його діяльності. Міжнародна конкурентоспроможність – це насамперед здатність підприємства вести власну господарську діяльність на зовнішніх ринках. Отже, для того, щоб забезпечити конкурентні переваги на міжнародному ринку, підприємство має володіти ними на внутрішньому ринку та максимально ефективно використовувати всі наявні ресурси.

У статті проаналізовано структуру світового аграрного ринку. Показано, що на ньому ключову роль відіграють такі країни, як Індія, США, Франція, Німеччина, Росія. Виявлено, що провідну роль у світовому АПК відіграє виробництво пшениці, ячменю та кукурудзи.

Таким чином, нині для вітчизняного зернового сектору надзвичайно важливим є освоєння світового зернового ринку, зміцнення позицій України на ньому, розширення експортної орієнтації аграрного виробництва, що стане основним фактором економічного зростання галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. «Інститут аграрної економіки», 2012. С. 218
2. Осташко Т.О., Волощенко-Холда Л.Ю. Надзвичайні заходи SOT для захисту ринків агропродовольчих товарів: монографія. НАН України, ін-т екон. та прогноз., 2011. 224 с.
3. Кобута І.В. Аграрні аспекти створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 31–38.
4. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor> (дата звернення: 10.02.2020).

5. Експорт/Світ/Зернові/Звіт USDA. URL: <http://www.agrochart.com/uk/usda/section/13/zernov/attribute/9/exports/> (дата звернення: 10.02.2020).
6. Експорт/Європейський Союз/Зернові / Звіт USDA. URL: <http://www.agrochart.com/uk/usda/section/13/zernov/region/10/european-union/attribute/9/exports/> (дата звернення: 10.02.2020).
7. Експорт/Україна/Зернові / Звіт USDA. URL: <http://www.agro-chart.com/uk/usda/section/13/zernov/country/243/ukraine/attribute/9/exports/> (дата звернення: 10.02.2020).
8. Grain and Feed Annual Kiev Ukraine 2013 / United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service. URL: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Grain%20and%20Feed%20Annual_kiev_Ukraine_4-29-2013.pdf (дата звернення: 10.02.2020).
9. Маханьова Ю.М. Експорт зернових культур України, ЄС і країн світу в умовах сучасних інтеграційних процесів. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 26–37.

REFERENCES:

1. Lupenko Yu.A., Mesel-Veseliak V.Ya. (ed.) (2012). *Stratichichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020]. Institute of Agricultural Economics, 218 p. [in Ukrainian]
2. Ostashko T.O., Voloshchenko-Holda L.Yu. (2011). *Nadzvychni zakhody SOT dlia zakhystu rynkiv ahroprodovolchyykh tovariv: monohrafiya* [Extraordinary WTO Measures to Protect the Markets of Agro-Food Products: Monograph]. NAS of Ukraine, Institute of Economics. and predicted, 224 p. [in Ukrainian]
3. Kobuta I.V. (2010). *Ahrarni aspekty stvorennia zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta YeS* [Agrarian Aspects of Creating a Free Trade Area between Ukraine and the EU]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 4, pp. 31–38. [in Ukrainian]
4. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor> (accessed February 10, 2020).
5. Export / World / Cereals / USDA Report. URL: <http://www.agrochart.com/en/usda/section/13/zernov/attribute/9/exports/> (accessed February 10, 2020).
6. Exports / European Union / Cereals // USDA Report. URL: <http://www.agrochart.com/en/usda/section/13/zernov/region/10/european-union/attribute/9/exports/> (accessed February 10, 2020).
7. Exports / Ukraine / Cereals / USDA Report. URL: <http://www.agrochart.com/en/usda/section/13/zernov/country/243/ukraine/attribute/9/exports/> (accessed February 10, 2020).
8. Grain and Feed Annual Kyiv Ukraine 2013 / United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service. URL: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Grain%20and%20Feed%20Annual_kiev_Ukraine_4-29-2013.pdf (accessed February 10, 2020).
9. Makhanyova Yu.M. (2015). *Eksport zernovykh kultur Ukrainy, YeS i krain svitu v umovakh suchasnykh intehratsiynykh protsesiv* [Export of cereals of Ukraine, EU and countries of the world in the conditions of modern integration processes]. *Problems of economy*, no. 1, pp. 26–37. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 13.02.2020.
The article was received 13 February 2020.